

Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu

Tijen Harcar

Yard. Doç. Dr.
İzmir Ekonomi Üniversitesi
İşletme Bölümü
E-posta: tijen.harcar@ieu.edu.tr

Özlem Çakır

Yard. Doç. Dr.
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-posta: ozlem.cakir@deu.edu.tr

Olca Sürgevil

Araş. Gör. Dr.
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-posta: olca.surgevil@deu.edu.tr

Gönül Budak

Prof. Dr.
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-posta: gonul.budak@deu.edu.tr

Özet: Şiddet olgusu en yalın haliyle “bir kişiye güç veya baskı uygulayarak istenen bir şeyi yapmaya zorlama” şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca bireysel ve toplumsal düzeyde farklı boyutlarda gözlenen şiddet olgusu, ne yazık ki yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman fiziksel kimi zaman da psikolojik düzeyde kendisini gösteren bu olgu, bireylerin yaşam kalitelerine büyük ölçüde zarar vermektedir. Hemen hemen her toplumda mücadele edilen sosyal sorunların başında gelen şiddetin en yoğun uygulandığı kesimlerin başında maalesef kadınlar gelmektedir. Kadınlar çoğu zaman, şiddetin yaratmış olduğu fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu çalışmada, toplumun geleceğini şekillendirmede önemli role sahip olan kadınların uğradığı şiddetin neden olduğu sonuçlara ve toplum açısından önenebilir bir toplumsal soruna dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla; şiddet olgusu kavram, biçim ve yaklaşımlar açısından ele alınmakta, kadına yönelik şiddetin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca çalışmada, Türkiye’de kadına yönelik şiddetin boyutları; konuya ilişkin yapılmış araştırma sonuçları ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nden alınan veriler ile değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, kadına yönelik şiddet, ayrımcılık

Concepts and Issues in Violence toward Women: The Situation in Turkey

Abstract: Violence that can simply be defined as “the use power and oppression to force a person or group of people to do something the benefit of the person holding the power” Throughout the history of humanity, the phenomenon of violence can be observed in the individual and societal level, and, unfortunately has become an

Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O. & Budak, G., “Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu”, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), Eylül-Aralık, 2008, s. 51-70.

intrinsic feature of life. This phenomenon can seriously damage the person life physically and psychologically. Violence is a challenging social problem for almost every country, and especially women, who are exposed to its negative physical, psychological, social and economic consequences. This study aims at drawing attention to this social problem and how it can be avoided and the results indicate that women have an important role in this process. Therefore, in considering the concept of violence, the approaches, causes and effects of violence towards women are emphasized. The facets of violence towards women are evaluated by empirical studies and data from Security General Directorate. Furthermore, empirical studies and data from the Security General Directorate are used in the evaluation of the various facets of violence towards women.

Keywords: *Violence, violence toward women, discrimination*

Giriş

Şiddet ne yazık ki insanlık tarihinde, yaşamın politik, ekonomik, sosyal ve psikolojik tüm alanlarında çeşitli biçimlerde yaşana gelmiş olgu ve sorunlardan biridir. Şiddet olgusu ister gerçek ve ister potansiyel olsun, bireylerin yaşam kalitelerini büyük ölçüde zedeleyen, zarar veren, yöeldiği kişi ve kesime göre çeşitli olumsuz etkiler yaratan ve bugün hemen hemen her toplumda mücadele edilen sosyal sorunların başında gelmektedir. Şiddetin yoğun olarak uygulandığı bir kesim olan kadınlar da söz konusu durumun yarattığı fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumun geleceğini biçimlendirmede önemli role sahip olan kadınların uğradığı şiddetin neden olduğu sonuçlara ve toplum açısından önlenebilir bir toplumsal soruna dikkat çekmeyi amaçlayan bu çalışmada şiddet olgusu kavram, biçim ve yaklaşımlar açısından ele alınmakta, kadına yönelik şiddetin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmaktadır.

Şiddet Kavramı, Biçimleri ve Türleri

Şiddet Kavramı

İnsanlık tarihi boyunca bireysel ve toplumsal düzeyde farklı boyutlarda görülen şiddet, kimi zaman fiziksel kimi zaman da psikolojik düzeyde kendisini gösteren, ne yazık ki yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda şiddet, insanın doğal bir özelliği olarak algılanmaktadır. Genellikle inandırma ve ikna yerine, kaba söz ve güç kullanma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kasıtlı olarak "anlamın çarpıtılması" ve "aşağılayıcı davranışlara ve dile başvurma" da şiddet kapsamında değerlendirilmelidir (Tutar, 2004: 13). Şiddetin tanımı kadar "algılanması" da önemlidir. Benzer davranışlara maruz kalan bireylerin bazıları, şiddet sayılması gereken davranışları şiddet olarak algılamadıklarından, gereken önlemleri almada yetersizlik gösterebilmektedirler. Şiddetle mücadele etmede geç kalan bireyler ise, dozu giderek artan şiddet ve büyük bir çaresizlik içinde kalmaktadırlar.

Derriennic (1972), Galtung'un gerçekleştirdiği şiddet incelemesine dayandırdığı şiddet analizinde, şiddetin bireysel ve yapısal boyutlarını saptamıştır. Bu ayrımındaki sebep sonuç ilişkisine göre yapısal şiddetin, bireysel şiddetin baş nedeni olduğunu ve şiddet konusu incelenirken bu ikisinin bir arada ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır. Klasik yaklaşım (classical approach) olarak adlandırılan bu yaklaşım barış araştırmalarının ve çatışma yönetimi çalışmalarının temelini teşkil etmektedir. Ancak Galtung'un yaklaşımı; kuralcı yaklaşımla (normative perspective) desteklendiğinde daha iyi anlaşılır, buna göre hem yapısal hem de bireysel şiddet toplum açısından kötü sonuçlara yol açar ve birini azaltmak için diğerine ilişkin sorunlara da bakılmazsa genel durumda bir iyileşme olup olmadığından söz edilemez. Galtung şiddetin altı boyutundan söz eder: 1. Şiddet fiziksel veya psikolojik olabilir, 2. Pozitif veya negatif etkisi olabilir, 3. Bir nesne içerebilir veya içermeyebilir, 4. Bireysel veya yapısal bir konusu olabilir veya olmayabilir, 5. İsteyerek veya istemeden olabilir, 6. Aleni veya gizli olabilir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre şiddet; bir yaralanma ya da yaralanma tehlikesi, ölüm, psikolojik hasar, gelişim bozukluğu ya da yoksunlukla sonuçlanan, bir kişiye, kişinin kendi kendine, bir grup ya da topluma kasıtlı olarak fiziksel ya da duygusal zor kullanması, güç uygulaması veya tehdididir (WHO, 2002; 5). Bu çalışmada şiddetin tür ve biçimleri DSÖ tipolojisi çerçevesinde ele alınacaktır.

Şiddet Biçimleri ve Türleri

DSÖ, şiddet raporunda şiddeti küresel bir halk sağlığı sorunu olarak benimsemiş, şiddetin tür ve biçimlerini aşağıdaki tipoloji ile açıklamıştır.

Şiddet Biçimleri

Fiziksel Şiddet: Güç kullanımına dayanan ve herhangi bir fiziksel zarar vermeye yönelik saldırgan davranışların tümü fiziksel şiddet olarak değerlendirilmektedir (Atman, 2003: 333).

Cinsel Şiddet: Dünya Sağlık Örgütü cinsel şiddeti, iş, ev ya da her türlü ortamda gerçekleştirilebilen, cinsel ilişkiye zorlama, istenmeyen cinsel davranışlarda bulunma, rahatsız etme, cinselliği vurgulayan eleştirilerde bulunma ve sözler söyleme, istenmeyen cinsel içerikli konuşmalar yapma davranışları olarak tanımlamıştır. Buna göre baskı ve zorlama fiziksel olabildiği gibi, tehdit ve psikolojik baskı biçiminde de olabilmektedir. Kadına yönelik cinsel şiddetin sonuçları ölümcül olmayan sonuçlar (istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, jinekolojik sorunlar, kendine zarar veren davranışlar, düşüklükler, baş ağrısı), psikolojik sonuçlar (depresyon, korku, kaygı, kendine güvensizlik, cinsel bozukluklar, yeme sorunu) ve ölümcül sonuçlar (intihar, öldürme, HIV/AIDS) olarak üç grupta toplanabilir (Atman, 2003: 335).

Psikolojik Şiddet: Bireyin benlik duygusunu ortadan kaldırmaya ya da en azından yaralamaya yönelik tüm saldırıları psikolojik şiddet olarak tanımlamak mümkündür. Psikolojik şiddet bu durumda, bir kişinin, bir veya daha fazla kişi tarafından hedef seçilmesiyle başlayan ve bu kişiye her gün düzenli olarak ve aylarca süren bir zaman diliminde saldırarak, onu yardıma muhtaç hale getiren bir süreçtir (Leymann, 1996: 168). Psikolojik şiddet, her şeyden önce duygusal bir saldırıyı kapsar. Bireye sürekli kötü niyetli davranışlarda bulunma, alay etme, küçük düşürme, toplumsal itibarını zedeleme gibi yollarla saldırmaktır (Davenport vd., 2003: 15). Bugün genellikle işyerlerinde, okullarda vb. toplu yerlerdeki olumsuz davranışları tanımlamada kullanılan psikolojik şiddet kavramı (Bkz: Gücenmez, 2007); aile içi ilişkilerde de maalesef yaygın olarak bulunmaktadır. Kadın-erkek, çocuk-ebeveyn, farklı kuşakların birbirine psikolojik şiddet uyguladıkları bilinmektedir.

Yoksunluk ve İhmal: Yoksunluk ve ihmalin özellikle şiddet olarak algılanmasının temel nedeni, kasıt içermesidir. Bireyler, ulaşmak istedikleri bir şeyden yoksun bırakılarak cezalandırılabilirler. Örneğin, sevgiden, ilgiden yoksun bırakma, psikolojik şiddet kapsamında değerlendirilebilirken; eğitim, sosyal hayata katılım gibi engellemeler de bireyi bunalıma sürükleyebilir. İhmal ise; bireyin kendisine, etrafındaki bireylere veya ortamına yönelik olabilir. Yoksunluk ve ihmal birbirini takip edebilmektedir. Yoksun bırakılan bireyler, yoksun bırakanları, ihmal ile cezalandırabilirler. Her iki durumda da engellenmiş olan birey, psikolojik şiddeti zaman zaman fiziksel şiddete dönüştürebilir.

Şiddet Türleri

Kişinin Kendine Uyguladığı Şiddet: Kişinin kendine uyguladığı şiddet, kendine fiziksel zarar verme, intihar eğilimi ve intihar eylemlerini içermektedir. Çoğu zaman yaşanan kişisel ruhsal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkmakla beraber, şiddetin bu türünün, aşağıda ele alınacak olan kişiler arası şiddet sonucunda da gerçekleştirilebildiği görülmektedir.

Kişiler Arası Şiddet: Kişilerarası şiddet, aile içinde uygulanan şiddet ve topluluk içi şiddet olarak iki alt gruba ayrılmaktadır:

1. Aile İçi Şiddet: Genellikle ev içinde eş veya diğer aile bireylerinin, birbirine-özellikle kadına, çocuk ve yaşlılara uyguladığı şiddeti ifade eder. Bu şiddet türü çalışmanın temel konusu olan kadına yönelik şiddeti içerdiğinden çalışmamızda ayrı bir önem taşımaktadır.

1.a. Kadına Yönelik Şiddet: Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi, kadınlara yönelik şiddeti; "ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ızdırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma" şeklinde tanımlamaktadır (UN, 1993). Bildirge ayrıca kadına yönelik

şiddetin "kadının erkek tarafından ezilmesine ve ayrımcılığa yol açan, kadın ile erkek arasındaki eşit olmayan tarihsel güç ilişkilerinin bir göstergesi" ve "kadına yönelik şiddetin kadını, erkeklerinkine karşılaştırıldığında daha alt bir statüye indirgeyen sosyal mekanizmaların en önemlilerinden birisi" olduğunu belirtmektedir.

1.b. Çocuğa Yönelik Şiddet: Çocuğa yönelik şiddet, çocuk istismarı ve ihmali de içeren geniş bir çerçeve ile ele alınmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali, anne, baba veya bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz, yahut hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen veya kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür (Hıdıroğlu vd. 2006: 197). Evinden kaçan çocukların yarıya yakını evdeki dayaktan yakınmaktadır" (Yurdakök, 2007).

1.c. Yaşlıya Yönelik Şiddet: Aile içinde uygulanan şiddet türlerinden biri de yaşlıya yönelik olan şiddettir. Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı'nda yaşlı istismarı ve ihmalinin türleri: *Fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal ya da psikolojik istismar, ihmal ve terk etme, ekonomik istismar, kendi kendini ihmal* biçiminde sınıflandırılmıştır (DPT, 2007). Yaşlılara yönelik şiddet ve istismarda ölümle sonuçlanan travmaların artış gösterdiğini ortaya koyan bir çalışmada elde edilen bulgular ilginçtir. Buna göre adli nedenli otopsiler içindeki yaşlı oranları 1996'da %6,1 iken, 2001 yılında bu oran %8,8'e çıkmış, yaşlıya zarar vermek amacıyla yapıldığı kesin olarak söylenebilecek eylemlerde de artış tespit edilmiştir (İnce vd., 2007: 37).

2. Topluluk İçi Şiddet: Birbirini tanıyan veya tanımayan aile dışı kişiler arasında yaşanan şiddet olgusunu içerir. Bu şiddet türü işyerindeki, eğitim kurumlarındaki, hapishanelerdeki, bakım evlerindeki ya da diğer benzer mekânlardaki fiziksel ve psikolojik şiddeti, tecavüzü, cinsel kötü muameleyi, cinsel tacizi ve saldırıları kapsar (WHO, 2002, 6). Silahlı gruplar tarafından işlenen tecavüz ve diğer ihlaller, satılma, fahişeliğe ve çalışmaya zorlanma bu gruba dâhildir (Amnesty, 2007).

İşyerinde Şiddet: İşyerinde şiddet, sadece fiziksel şiddeti değil aynı zamanda kurbanı psikolojik açıdan yıpratmaya yönelik davranışları da içerdiğinden, cinsel taciz ve psikolojik taciz/yıldırma davranışları ile de ifade edilmektedir. Psikolojik şiddet içine zorbalık, cinsel taciz, tehdit, sindirme, gözdağı verme ve diğer psikolojik saldırı biçimleri girmektedir.

Eğitim Kurumları, Bakımevleri ve Diğer Kurumlarda Şiddet: Çocuklar, kreşler, yuvalar, bakım evleri ve okullar gibi eğitim kurumlarında; yaşlılar, yaşlı bakımevlerinde ve mahkûmlar, hapishanelerde şiddete maruz kalabilmektedirler. Şiddetin bu türü de duygusal ve fiziksel içerikli olabildiği gibi cinsel istismar biçiminde de gerçekleşebilmektedir. Yapılan az sayıda çalışmada okullardaki çocukların % 50-75'inin değişen derecelerde fiziksel cezaya uğradıkları gösterilmiştir (Şahin & Beyazova, 2001). Fiziksel cezalar ve duygusal istismar çocukların okuldan uzaklaşması, öz-güven ve öz-saygısını yitirmesi gibi sonuçlar doğururken bir taraftan da şiddeti

içselleştirerek, daha saldırgan tutum ve davranışlara yol açabilmektedir (Christophersen, 1980: 641).

3. Örgütlü / Toplumsal Şiddet: Diğer şiddet türlerinden farklı olarak, büyük örgütlü gruplarca yapılan şiddeti içermektedir. Suç örgütleri, terör örgütleri ve toplu olarak yapılan diğer zarar verici saldırılar bu grupta yer almaktadır. Bu tür şiddetin sosyal, ekonomik ve politik yönleri de bulunmaktadır. Ayrıca savaş ve savaşa ilişkin çatışma ve saldırılar boyutunda devletler de bu tür şiddetin içinde yer almaktadır (WHO, 2002: 6).

Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Temel Yaklaşımlar

Kadına Yönelik Şiddet Ortamını Hazırlayan Temel Faktörler

Kadınlar dünyanın pek çok yerinde insan yaşamının gerektirdiği temel fonksiyonların desteklenmesi açısından zayıf kalmaktadır. Eşit olmayan sosyal ve politik koşullar, kadınların birer insan olarak sahip olması gereken doğal ve insani yetkinliklere eşit ulaşımını da engellemektedir. Nussbaum makalesinde (2002: 123-135); kadınların başkaları tarafından pasif olarak verilenlerle ne kadar tatmin oldukları veya çeşitli yönlendirmelerle önlerine sunulan kaynakları nasıl yönetebildiklerine dair fonksiyonel işlevleri değil, saygın birer insan ve toplumun özgür bireyleri olarak kendi hayatlarını yönlendirmeleri konusunda "gerçekten ne yapabiliyor ne olabildikleri" ne ilişkin sorulara cevap arayan *yetkinlikler yaklaşımını (capabilities approach)* incelemiştir. Bu yaklaşımın temel politik hedefi, kadının toplum içinde sahip olduğu basmakalıp roller çerçevesinde fonksiyonel olması değil, bir birey olarak her alanda sahip olduğu insan yeteneklerinin keşfedilip geliştirilmesidir.

Dolayısıyla kadınlar, dünyanın pek çok yerinde bir insan yaşamının gerektirdiği temel fonksiyonlardan yoksun kalmaktadırlar. Erkeklere göre daha kötü beslenirler, daha sağlıksızdırlar, fiziksel şiddete ve cinsel tacize uğramaya daha yatkındırlar. Erkeklere göre daha eğitimsizdirler ve bunun sonucu olarak profesyonel ve teknik eğitimden de yoksun kalırlar. İş yaşamına girmeye kalktıklarında, çoğu hukuki yaptırımlardan uzak, aile veya eşin karşı çıkması, işe alınmada cinsiyet ayrımcılığı ve iş yerinde cinsel taciz vb. konuları da içeren pek çok engelle karşılaşılır. Benzer engeller politik yaşama katılmak istediklerinde de karşılarına çıkar. Tüm bunlar, eşit olmayan sosyal ve politik koşulların kadına getirmiş olduğu eşit olmayan insan yetkinliklerinin sonucudur. Birleşmiş Milletler Gelişim Programı, 1999 yılı İnsani Kalkınma Raporuna göre, en basit sağlık ve gıda hizmetlerinden politik hayata katılım ve ekonomik aktivitelere kadar, kadınlarına erkekler kadar eşit koşullar sağlayan hiçbir ülke yoktur.

Hayatın kadınlar açısından eşitsizlik taşıyan alanlarından biri de bakım hizmetidir. Kadınlar, hayatları bakıma muhtaç ve karşısındakine bağımlı küçük çocuklara, yaşlılara, fiziksel veya zihinsel yetersiz akraba ve kişilere bakmakla geçip çoğunlukla "normal insan yaşamı" şeklinde algılanan, dünyanın en temel ve genellikle tek bakım hizmeti veren cinsiyet grubudur.

Çok uzun saatler ve uzun bir yaşam zamanı gerektiren bu bakım hizmetleri kadınların çalışma, vatandaşlık, boş zaman ve kendini ifade etme özgürlüğü gibi diğer yaşam alanlarında faaliyet göstermelerini güçleştirmektedir.

BM'in İnsani Kalkınma Raporu'nun da desteğiyle daha önceki yaklaşımlara bakıldığında, bir ülkenin yaşam standardını ölçmeye yönelik en basit yaklaşım, kişi başına düşen milli gelir düzeyidir. Ancak bu yaklaşımın en büyük eksiği, ülkenin refah ve gelirlerindeki dağılımın adaletsizliğini göz ardı etmesidir. Dolayısıyla aynı durum devletin bu dağılımı kadınlar için ne kadar eşit sağladığını incelemeyi gerektirir, bu eşitliğin de kadınların yaşam süresi, çocuk ölümleri, sağlık hizmetleri, iş imkânları, gayrimenkul hakları, politik özgürlükler gibi hangi tür yaşam alanlarındaki sorunlara çözüm getireceği ayrıntısına bakmak gerekir. Genellikle tüm *kaynağa-dayalı yaklaşımlardaki (resource-based approaches)* temel sorun, kaynak dağılımına özen gösterilse bile durum, bireylerin bu kaynakları fonksiyonel hale getirebilme yeteneğine sahip olup olmadığına göre de değişmesidir. Bu kaynaklardan bazıları doğrudan fiziksel içeriklidir; beslenme ihtiyacının yaş, meslek ve cinsiyete göre değişmesi gibi. Örneğin hamile veya emziren bir kadının beslenme ihtiyacı normal bir kadından daha fazladır, bir çocuğun protein ihtiyacı bir yetişkinden daha fazladır; bu ihtiyaçların dağılımındaki özen o ülkenin sadece gelişmişlik düzeyine göre değil, sosyal ve buna bağlı olarak toplumdaki geleneksel hiyerarşi ve önyargılara göre de değişir. Çünkü sorunlu kesimin kalkındırılması, kaynakların daha fazla o yöne aktarımını gerektirecektir. Dolayısıyla sadece kaynaklara bağlı olarak hareket edilirse, sağlıklı bir toplumsal yaşantıya ulaşmak adına eşitsizliklerin daha çok körükleneyeceği söylenebilir.

Kaynağa-dayalı yaklaşımdan *tercihe-dayalı yaklaşımlara (preference-based approaches)* gelindiğinde daha farklı bir problem setiyle karşılaşılır. Bu yaklaşımların kişi başına milli gelir yaklaşımına göre bir avantajı, kaynakların insanların yaşam standartlarını gerçekten yükseltmeye yönelik olarak kullanılmasıdır. Fakat buradaki eksiklik de, kaynakların kişilerin sadece o andaki yaşamlarına ilişkin tatminlerine yönelik kullanılmasıdır. Bu tercihler çoğu zaman ekonomik ve sosyal koşullardan bağımsız verilmiştir. Mesela kadınlar, diğer herkes gibi eşit bir değere sahip olduklarına inanmaları yolunda ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeden ve bir vatandaş olarak haklarının neler olduğunu öğrenmeden önce, sosyal olarak toplum tarafından önceden belirlenmiş tutum ve yargılar çerçevesinde tercihler öğrenirler; erkeklerin tercihleri de aynı koşullarla şekillenir. Dolayısıyla tercihe-dayalı yaklaşımlar da eşitsizliği desteklemektedir.

Son olarak, *etkili insan hakları yaklaşımından (influential human rights approach)* söz edilebilir. İnsan hakları yaklaşımının da eşitsizlikler konusunda söyleyecek çok sözü olmasına rağmen, bu yaklaşım da insan haklarının ne olduğuna ve nasıl sağlanacağına yönelik kavramsal ve uygulamaya yönelik tartışmalar içermektedir. Diğer bir husus, haklar kavramı tarihsel olarak politik ve sivil, ancak yakın bir zamanda ekonomik ve sosyal özgürlükler ile bunlara bağlı olarak ifade ve dernekleşme özgürlüklerinden söz etmeye

başlamıştır. Eğitim hakkından yoksun bir kadın, aynı zamanda politikaya katılma ve ifade özgürlüğünden de yoksun kalacaktır. Üçüncü husus, kadının toplumsal şiddet ve vücuduna yönelik tacizlerden korunmasına yönelik konularda korumanın önemsenmemesidir. Aynı şekilde aile içindeki acil meseleler de önemsenmemiştir, ailedeki kaynak ve fırsatların üyeler arasında eşit dağılması, kadınların yaptıkları işin işten sayılmaması gibi. Bu konuların dikkate alınmaması da kazara değildir, çünkü aileye ilişkin konular "kamu alanından farklı olarak özel alan içine dâhil edilip sınır dışı bırakılmıştır". İnsan haklarına ilişkin dördüncü ve son husus ise; hakların negatif bir özgürlük getirmesi meselesidir. Negatif özgürlük, bilhassa kadınların eğitim haklarından faydalanmasından evlilik içindeki reformlara kadar çeşitli alanlar üzerinde etkili olmakta ve yine eşitsizliğe yol açmaktadır.

Kadın Şiddeti Hak Eder mi?

Berns (2001: 262-281); erkeğin şiddete yönelmesinin temel nedeninin kadınların sorumluluğu olarak algılanması şeklinde birtakım politik oyunların varlığından söz etmektedir. Bu yaklaşım şiddeti, ataerkil bir sosyal yapının getirdiği sosyal bir sorun ve yapısal kurulumların bir neticesi olarak göstererek etki-tepkiden kaynaklanan haksızlığı hafifletilmiş tepkisel bir konuma oturtmaktadır. Bu yapısal kurulumların başında ise; ataerkil sosyal yapının getirmiş olduğu maskülen spor türleri, kadına çıplaklıkla ilgili yazı ve resimlerle yer veren popüler politika, spor ve erkek dergileri, kadını magazin programlarında sürekli bir cinsel obje olarak işleyen medya (kitap, gazete, TV programları, sinema filmleri vb.), internet, hatta bireyler arası diğer günlük konuşma ve yaşantının yer aldığı tartışmalar, sınıflar, mahkemeler vb. sosyal ortamlar gelmektedir. Bu da sorunu erkeklerin sorumlu olduğu bir davranış olmaktan çıkartıp, daha sosyal ve kültürel bir yapıya büründürmektedir.

Berns, popüler erkek dergilerindeki şiddetin nasıl sadece erkeğe ait bir konu olmadığına yönelik ifadeler taşıdığını inceleyen bir vaka çalışması yapmıştır. Bu çalışmaya göre bu dergilerin ileri sürdüğü ortak görüş arasında, "şiddet sadece erkek veya sadece kadını ilgilendiren bir konu değil, genel olarak insanı ilgilendiren bir sorundur", veya "şiddet tek başına ne erkeği ne de kadını ilgilendirir, her iki cins de birbirini kışkırtarak incinmelere yol açmaktadır", veya "şiddet ya biri veya diğeri meselesi değildir, yani ya erkeğin ya kadının suçudur denemez, şiddet her iki cinsi de içeren bir problemdir" gibi ifadeler yer almaktadır. Durumu çift yönlü hale getirmeye çalışan bu perspektife ve erkeklerin de kadınlar kadar fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ileri süren tüm iddialara rağmen, kadınlar erkeklere oranla en az 10 misli daha fazla şiddete maruz kalıp cinsel, ruhsal ve fiziksel hasara uğramaktadırlar.

Bu noktada şiddeti eşit olarak ele alan Johnson ve Ferraro (2000: 948-963), 1990'lardaki taraflar arası karşılıklı şiddet eğilimlerini dört ana başlık altında toplamışlardır: Bunlardan birincisi, eşler arası *olağan şiddettir* (common couple violence). Bu şiddet türünde, diğer eşe yönelik herhangi bir

kontrol yönelimi yoktur, sadece özel bir konudan çıkan bir tartışma sonucunda eşlerin birbirleriyle kavga etmeleri, karşılıklı sözel ve çok ciddi olmayan fiziksel bir çekişmeye sebep olabilmektedir. İkinci şiddet eğilimi olan *mahremiyet teröründe* (intimate terrorism), karşı tarafı (çoğunlukla erkeğin kadını) zaman içerisinde bilinçli olarak baskı ve kontrol altına almaya yönelik taktiklerin yer aldığı sistematik bir süreçtir. Genellikle tek taraflıdır ve çok daha ciddi hasarlara yol açabilir. Bu şiddet türü çoğunlukla duygusal/manevi/psikolojik şiddet içerir ve bilhassa kadının kendisine ait özgüveninin yok olması ile başlayarak, çocukları, yakınları ve çevresiyle ilişkilerini ve dünyadaki yerini ve var olma nedenini bile sorguladığı bir kısır döngü içerisinde yaşayıp içinden çıkamadığı depresif bir tuzak ortamı oluşturur. *Nefsi müdafaa* (violent resistance/self-defense) olarak tanımlanan üçüncü şiddet türü, sebep ve koşulları kanuni olarak tanımlandığı için hukuki açıdan oldukça net açıklanabilir, karşı tarafın şiddetinden kendisini korumaya yönelik şiddete karşı koyma davranışını ifade eder. Dördüncü ve son şiddet türü olan *karşılıklı kontrol şiddeti* (mutual violent control) ise; hem kadın, hem erkeğin şiddete meyilli olduğu ve her iki tarafın da birbirini kontrol altına almaya çalıştığı nadir bir şiddet türüdür ve literatürde bu konuda fazla da örnek yoktur.

Ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalarda kadının şiddeti hak edebileceği bazı davranışların varlığının kadınlar tarafından ifade edilmesi düşündürücüdür. 2003 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, 2004), kadınların, yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, lüzumsuz para harcaması, çocukların bakımını ihmal etmesi, cinsel ilişkiyi reddetmesi gibi durumlardan en az birinde kocası tarafından dövülmeyi onaylama oranı İstanbul bölgesinde %26.8 olarak saptanmıştır. Yanikkerem ve Saruhan tarafından İzmir'de 345 kadın üzerinde yapılan kadına yönelik bir şiddet çalışmasında kadınların bazı durumlarda "şiddeti hak ettiklerini" ifade ettiklerine dair %8'lik istatistik dikkati çekmektedir (Kayar, 2003). Bu rakam, yukarıda belirtildiği gibi sosyal kurumların şiddeti haklı ve doğal gösterici tutumları ile, yarının ebeveynleri olan çocukların aile ortamlarında dayak yiyerek veya dayağı görerek büyümelerinin, bugünün anne-babalarının geçmiş dayak tecrübelerine de bağlı olarak şiddet uygulama eğilimini artırdığını ve şiddeti kabullenme oranını da yükselttiğini göstermektedir.

Kadın Neden Şiddet Ortamında Yaşamaya Devam Eder?

Yukarıda da belirtildiği gibi, erkeğin genellikle eşi üzerinde üstünlük kurma ve kontrol davranışına yönelik şiddet içerikli davranışı, evlilikte güç elde etme isteğiyle açıklanabilir. Bunun ataerki toplumlarda sosyal olarak desteklendiği de göz önünde tutulursa, kontrol davranışına yönelik şiddet oldukça yaygın ve kabul görür bir davranış biçimi halini almaktadır.

Burada akılları kurcalayan temel soru, duygusal ve fiziksel şiddete uğrayan bu kadınların neden böyle bir şiddet ortamında yaşamaya devam

ettikleri paradokstur. Daha önce açıklandığı gibi sosyal ve toplumsal kurumların kendiliğinden getirdiği kutsal yuvanın idamesi, çocuklar, vb. için katlanmak gibi aile içi "fedakâr ve verici kadın" rollerinin, kadın tarafından yıllarca süren telkinler sonucunda kabullenilmesinin yanında, karı-koca arasında mahremiyet alanı olarak çizilmiş sınırların içinde kalan sınırların deşifre edilmemesi yönünde toplumsal bir telkin hatta baskı da kadını çözümsüzlüğe itmektedir. Eğitim düzeyi yüksek çiftlerin evliliklerinde dahi, bu toplumsal baskı yüzünden şiddete maruz kalan kadın, genellikle susmakta ve yıllardır kendisine dayatılan rollerinin baskısı altında evliliğin devamı için bu duruma katlanmaktadır. Özet olarak sosyal statü, baskı, özellikle ekonomik baskı, sosyal çevre baskısı, kendine güvenmeme ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kadınlar, şiddet gördükleri evliliklerini mutsuz olma pahasına sürdürmektedirler.

Gelles (1976: 959-668), bu sebepleri yedi ana başlık altında toplamıştır: 1. Kadınlar kendilerine yönelik negatif fikirlere sahiptirler, 2. Kocalarının değişip kendilerine karşı iyileşeceğine inanırlar, 3. Ekonomik zorunluluklar, 4. Babanın ekonomik desteğine ihtiyaç duydukları çocukları vardır, 5. Tek başlarına yapamayacaklarını düşünürler, 6. Boşanmış dulların sosyal olarak hoş karşılanmadığına inanırlar, 7. Çocuklu kadınların bir iş bulmaları daha güçtür.

Dolayısıyla bu önyargıları kırmada, kadınlara sağlanacak sosyal ve toplumsal destek, kadının şiddete maruz kaldığı mutsuz bir evlilikte yaşama kararını değiştirmesinde önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişimin sağlanamadığı toplumlarda ise; kadınlar sadece eşlerinden şiddet görmekle kalmayıp, sosyal açıdan da çoklu tacize uğramaktadırlar. Rothenberg (2003: 771-787); makalesinde bu soruna değinerek kadınların içine düştükleri zor durumu ortaya koymaya çalışmıştır. Rothenberg'e göre ilk aşamada kadın, önce eşinden şiddete maruz kalarak tacize uğramaktadır. Daha sonra, önceden de belirtildiği gibi, toplum birtakım haklı nedenlerle bu şiddeti meşrulaştırıcı yapı ve sistemleri ortaya koyarak kadının sosyal açıdan desteksiz ve yapayalnız kalmasına yol açmaktadır. Çünkü sosyal kurumlar da şiddet gören kadınları korumak yerine, geleneksel fikir ve önyargılarla kadını toplum dışına iten bir tutum sergilemektedir. Buna ne yazık ki hukuk ve hükümet yetkilileri, suç ve adalet sistemi, sağlık görevlileri, psikologlar, psikiyatrlar, sosyal yardım uzmanları, sığınma evi görevlileri de dâhildir. Bunların yanında günlük hayatta ataerkil bir sosyal yapının getirdiği toplumsal koşullar da bu olumsuzluklara eklenmektedir. Cinsiyetler arası ücret dengesizliği, çocukların bakımındaki eşitsizlikler, kadınlara sunulan eğitim ve iş imkânlarının zayıflığı sadece şiddete maruz kalan kadınların sorunu değildir, bu genel bir toplumsal sorun olarak tüm kadınları tehdit etmektedir. Dolayısıyla, genel olarak kadınları tehdit eden bu günlük yaşam içindeki toplumsal gerçeklerin ve sosyal adalettteki dezavantajların, şiddete uğrayan kadınlar açısından daha da büyük bir tehdit oluşturduğu ve değiştirilmesi gerektiği açıktır.

Anderson (1997: 655-669) makalesinde, kadının evlilik içinde erkeğe maddi-manevi koşulsuz bağımlılığının kontrol ve şiddete davetiye çıkardığını ileri sürmüştür. Anderson'a göre, eğer kadın küçük çocukları nedeniyle eşine bağımlı ise veya eğitim, çalışma ve kazanç statüleri açısından kocasından daha düşük seviyede ise, erkek karar mekanizmalarında daha çok söz sahibi olup daha çok kontrol ve şiddete eğilimli olmaktadır. Tauchen, Witte ve Long (1991: 491-511); yaptıkları araştırmada, özellikle orta ve düşük gelirli ailelerde erkeğin kadına şiddet eğilimli ve kontrol davranışının doğru orantılı olarak daha çok arttığı, gelir düzeyi daha yüksek ailelerde ise; her iki tarafın da ilişkiden tatmin olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Ancak araştırma, hem kadının hem erkeğin çalıştığı durumlarda kazandıkları paranın miktarına ve evlilik içinde paranın eşler arası transferinin ve paylaşımının nasıl yapılacağına göre de şiddetin oranı ve derecesinin artıp azalmakta olduğunu, dolayısıyla aile içi şiddetin dışarıda çalışma ve ekonomik kazanç elde etmekle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bu şiddet, kadının çalışmayıp kocasına bağımlı olduğu, çalışıp kocasından az kazandığı veya daha çok kazandığı, kocanın çalışmadığı veya çalışıp da sözü edildiği gibi kazanç seviyesinin kadının kazancına göre farklılık gösterdiği durumların kombinasyonuna göre çeşitlilik teşkil etmektedir.

Aslında geçmişte ve halen sosyal kalkınma düzeyi düşük bazı toplumlarda sosyolog ve ekonomistler, kadının erkeğe bağımlı yaşamasında bir sakınca görmemektedirler (Türkiye'deki hukuki uygulamalara ilişkin bir çalışma için bkz: Yılmaz, İhsan, Non-Recognition of Post-Modern Turkish Socio-Legal Reality and the Predicament of Women, British Journal of Middle Eastern Studies, Vol.30, No.1, May 2003, 25-41). Buradaki en büyük etken kadın ve erkek cinsiyetlerindeki rol ayrımının toplumsal inanç ve geleneklere bağlı olarak kesin çizgilerle ayrılmış olmasıdır ve kadının çocuk doğurma ve anne olma vasfından dolayı otomatik olarak evinde çocukların bakımını üstlenerek kocasına bağımlı ve onu eve ekmek getiren taraf olarak destekleyerek yaşaması konusunda aile içi bir işbölümüne gidilmesi doğal karşılanmaktadır. Ancak sorun, erkeğin eve ekmek getirme ve kadının kendisine bağımlı olması gücünü, aile içi bu işbölümüne ve eşine karşı bir istismar unsuru olarak kullanarak karar mekanizmalarında, bireysel ve şiddete yönelik uygulamalarda bulunmasıdır. Bu yüzden kadının kocaya bağımlı yaşaması, kendisi ve çocukları için bir risk olmakta ve birey olarak kendi ayakları üzerinde durabilmesi hayati önem taşımaktadır (McLahan, 1987: 659-687).

Eşlerin gelir düzeyleri ve mesleki statülerindeki farklılığın aile içi şiddeti ne yönde etkilediğine ilişkin destekleyici diğer bir çalışma da McCloskey (1996: 449-463) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, bahsi geçen farklılığın sadece kadına değil aile içindeki çocuklara da şiddet uygulanmasıyla sonuçlandığı belirtilmiştir. Özellikle erkeğin işini kaybettiği ve/veya gelir düzeyinde azalma olduğu durumlarda eşe ve çocuklara saldırganlık ve şiddet düzeyinde belirgin bir artış olduğu tespit edilmiştir. Benzer olarak 800 çalışan çift arasında yapılan araştırmaya göre, kadının erkekten daha statülü ve daha

yüksek gelirle çalıştığı durumlarda erkeğin kadına yönelik şiddet eğilimi yüksek oranda artış göstermiştir.

Kadına Yönelik Şiddet Türleri

Kadına yönelik şiddet, aile içinde ve işyerinde ayrımcılık ve şiddet olarak temel iki ayırmda incelenebilir. Aile içi şiddette fiziksel şiddetin yanında psikolojik şiddet de dikkate alınmalıdır. Aile içinde erkeğin karısına çeşitli sebeplerle bağırması, küfretmesi, aşağılaması, hakaret etmesi psikolojik şiddete örnek teşkil eder (Sümer, 1998). Bu şiddet türüne, kadının kendi şahsına ve hayatına ilişkin karar ve hareket özgürlüğünün kısıtlanması ile diğer tehdit unsurları da dâhil olmaktadır. Benzer şiddet biçimlerinin yaşandığı bir diğer alan da çalışma yaşamıdır.

Aile İçinde Ayrımcılık ve Şiddet

Thompson ve Walker'ın (1989: 845-871) aile yaşamında cinsiyeti, evlilik, iş (hem aile içindeki, hem de dışarıda ücretli çalışma) ve ebeveynlik görevi olmak üzere üç alanda incelenmiştir. Aile yaşamındaki bu üç alan, kendi içerisinde birbiriyle sürekli etkileşim halinde olup kadının erkeğe karşı bağımlı olması durumuna göre, kadın güçlü ya da zayıf pozisyonda olabilmekte ve bu da doğrudan kadına karşı şiddetin biçim ve derecesini belirlemektedir. Ancak eşlerinden şiddet görmüş kadınlarla yapılan görüşmelere dayanarak bir genelleme yapılacak olursa, erkeklerin şiddete başvurmasının temel nedenleri arasında; eşlerini kontrol altında tutma isteği, kendilerini savunmalarını engellemek için fiziksel ve sözel olarak incitip korkutmaları ve susturmaları, eşlerini "iyi bir eş" olmamaktan dolayı cezalandırmaları vb. sayılabilir.

Sonuç olarak evlilik içinde kadın erkeğe göre her zaman daha incinebilir durumdadır; özellikle ekonomik yönden bağımlı ise; kadının şiddete maruz kalma ve bunu kabullenme riski daha da yükselmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda ekonomik bağımsızlığın kadına eşit güç sağladığı varsayımına rağmen, çalışan ve kocasından daha başarılı olup daha çok kazanan kadınların, kocaları tarafından bir tehdit unsuru görülüp daha fazla şiddete maruz kaldıkları paradoksu da ortaya çıkmaktadır. Buradaki en önemli fark, ekonomik bağımsızlığa sahip kadınların kötü evliliklerden boşanarak kurtulma imkânlarının olmasına rağmen, kocalarına ekonomik yönden bağımlı olan kadınların bu tür evliliklerden uzaklaşma şansının ne yazık ki daha az olduğudur (Thompson & Walker, 1989).

Waite (2000), ailenin 21. yüzyılda "sosyal bir örgüt" olarak ele alınması gerekliliğini öne sürmüştür. Bu ele alış, aileyi geçmişin sadece kendi içerisinde akrabalık ilişkileri olan ve topluma bağlı küçük yapısından çıkartarak, 21. yüzyılda ekonomik açıdan üreten, toplumsal kaynakların dengeli tüketiminde sorumluluk taşıyan, yeni nesillerin geleceğe dönük

verimli yetişmesine ve sosyalleşmesine aracı olan ve toplumdaki diğer kesimlere bir bağlantı kurması açısından daha farklı bir konuma getirmiştir. Bu anlamıyla aile, toplum içerisinde daha kurumsal ve işlevsel bir statü kazanarak fertlerine de daha farklı sorumluluklar ve işlevler yüklemiştir. Bunun bilincinde olan kadın ve erkeklerin evliliğe yaklaşma zihniyetlerini de otomatik olarak değiştirmiş, bilhassa kadının ekonomik bağımsızlığını tartışmasız elde etme isteği evlilik yaşının gecikmesine, çocukların bakım şekillerinin değişmesine, evlilik anlaşmalarıyla duygusal ve ekonomik birtakım kurumsal yaptırımlara yönelik tedbirleri önceden almaya itmiş, tüm bunlara bağlı olarak ekonomik koşulların getirdiği güvensizlik ve bireysellik, aile ve evlilik kavramlarının taşınması gereken ortaklık ve fedakârlık değerleriyle gelişerek boşanma oranlarının da artmasına yol açmıştır (Waite, 2000: 463-469).

Bu noktada aile ve evlilikte sözü geçen "ortaklık ve fedakârlık" değerlerinin çoğunlukla kadından beklendiği, "yuvayı dışı kuş yapar", "oyunları alttan almak", "her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır" vb. basmakalıp önyargıların artık kadınlar tarafından kabul görmemesi ve kutsal evlilik bağı ve ortaklığı yerine, kadının kontrol altına alınarak hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması durumunun reddedilmesi de boşanma oranlarını önemli ölçüde artıran unsurlar arasındadır.

Aile içi şiddeti açıklamaya yönelik olarak Denzin (1984: 483-513), yaşamak için kötü bir ortam haline gelmiş bir ailede duygusal tatminden yoksun olan ve sorunu artık tek başlarına çözemeyen aile fertlerinin, birbirlerine karşı kızgınlık duyguları besleyerek birbirlerinden uzaklaşıp yabancılaştıkları ve nihayetinde şiddete kadar varan tepkiler gösterebildiklerini teorik bir yaklaşımla ifade etmiştir. Bu noktada Denzin, sorunlarını çözmede başarısız ve zorda kalan ailelerin tek başlarına bırakılmamaları gerektiği üzerinde durarak, sorunun daha önce belirtilen eşler arası özel mahremiyet sınırlarından çıkartılıp toplumsal ve kamusal alana ait bir sorun olarak kamuya mal edilip çözümlenmesinin zorunluluğunu ve böylelikle sonu şiddetle biten aile içi çatışmalara bir önlem olabileceğini dile getirmektedir.

İşyerinde Ayrımcılık ve Şiddet

Daha önceki bölümlerde incelendiği gibi toplumdaki cinsiyet ayrımcılığına ve dolayısıyla sosyal adaletsizliğe yol açan yaklaşımlardan biri tercihe-dayalı yaklaşımdı. Hatırlanacağı gibi bu yaklaşımda toplumsal gelenek, örf ve önyargılara bağlı olarak hazır sosyal kurulumlara göre kadın ve erkeğin tercihleri şekillenir. Aynı mantık Martin'in çalışmasında (2003); iş yeri ortamı açısından değerlendirilmiş ve kadınla erkek arasındaki eşitsizliğe yol açan uygulamaların sebepleri incelenmiştir. Bu sebeplere bakıldığında, a) kadın ve erkeğin iş yerinde cinsiyetleri ve cinsiyetlere yönelik uygulamaları ön plana çıkartarak sosyal yapılaşmalara yol açtığı, b) bu kalıp yapılaşmaların kadın ve erkeğin iş yeri tecrübelerini önemli ölçüde etkilediği, c) cinsiyete

yönelik bu ayrımcı uygulamaların kadının kişisel benliğine ve kendine olan güvenine olumsuz etki ettiği ve d) cinsiyet ayrımcılığının iş yerinde nasıl eşit olmayan bir ortam meydana getirdiği, ortaya konmuştur. Baron ve Bielby'nin 1980'lerde California'daki 400'den fazla kamu ve özel kuruluşta yaptığı araştırmanın dikkat çekici sonuçlarına göre işyerleri tamamıyla cinsiyet odaklıdır. Bir örgütte kadınlar için ayrılan bazı pozisyonlar, çoğunlukla başka örgütlerde erkekler tarafından kullanılmakta, bunun yanında kadınlara cinsiyetlerine göre iş ayrımcılığı yapılmaktadır.

Kadının iş yaşamına ilişkin olarak, özellikle evlendikten sonra cinsiyet rollerindeki ayırım nedeniyle iş ve aile yaşamının dengelenmesi zorunluluğu, kadının bir müddet sonra her iki sorumluluğu yerine getirmekte yaşadığı sorunlar, onu iş hayatından uzaklaştırmakta ve aile sorumluluklarını ön plana alarak erkeğe bağımlı bir pozisyona razı olmasına yol açmaktadır. İş ve aile yaşamının dengelenmesine yönelik kadın akademisyenler üzerine yapılmış bir araştırmada (Gönen vd., 2004); akademisyen kadınların ileri kariyer aşamalarında özellikle evlilik sonrası sayılarının giderek azalması bu gerçeğe somut bir örnek teşkil etmektedir.

Ülkemizde işyerinde cinsel tacize ve işyerinde diğer şiddet biçimlerine ilişkin yapılan araştırmalar, cinsel tacizin ifade edilememesi, gizlenmesi ve tanımlanması konusundaki sınırlılıklara rağmen önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. 112 Sağlık hizmeti çalışanları üzerinde 1999 yılında yapılan bir araştırmada, fiziksel saldırıya maruz kalma oranı %16, sözlü tacize maruz kalma oranı %67,6, sözlü tehdide maruz kalma oranı ise % 48,6 olarak saptanmıştır (Ölmezoğlu vd., 1999). Bir başka çalışmada, 1071 sağlık çalışanında şiddete uğrama oranı %50,8 bulunmuştur (Ayrancı vd., 2002). Kamu ve işyerlerine ait bürolarda çalışanlar üzerinde yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan 303 kişinin işyerinde cinsel tacize maruz kaldığını belirtenlerin oranı kadınlarda %49, erkeklerde %30'dur. Yetkililere şikayet edenlerin oranı kadınlarda %91,1, erkeklerde ise %62,5'dir (Tengilimoğlu vd., 2004: 35).

Dünya'da ve Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet

Şiddet dünya genelinde halk sağlığını ilgilendiren önemli sorunlardan biridir. Her yıl 1.6 milyon insan şiddet nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Dünya genelinde 15-44 yaş arası şiddet nedeniyle gerçekleşen ölümlerin oranı erkeklerde %14, kadınlarda %7'dir. Şiddetin sonuçlarından etkilenen milyonlarca insan ise; yaralanmakta, sakat kalmakta veya ruhsal sağlık sorunları yaşamaktadır. WHO'na göre şiddet önlenemez sosyal sorunlardan biridir. Kadına yönelik şiddet konusundaki çeşitli istatistikler, dünyada kadına yönelik şiddetin boyutlarını anlamak açısından önemli ipuçları ortaya koymaktadır (bkz. WHO, 2002: 5-6).

Ülkemizde şiddete ilişkin yapılan araştırmalar, konunun hassasiyeti nedeniyle veri toplamada yaşanan zorluklar, istatistikî verilerin azlığı gibi

nedenlerle sınırlıdır. Ancak son yıllarda özellikle işyerlerinde şiddet ve psikolojik saldırılara yönelik yapılan araştırma ve tezlerin sayısında artış görülmektedir. Bu araştırmaların, yaşamsal bir gerçek olan şiddetin ne boyutlarda olduğunun ülkemiz açısından ortaya konularak, engellenmesi ve yok edilmesi çabalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2001 yılında hamilelik sürecinde şiddete uğramaya ilişkin olarak 154 kadınla görüşme ve anket yoluyla yapılan bir araştırmada, bu kadınlardan 110'unun hamileliği süresinde şiddete maruz kaldığı saptanmıştır (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2001). Araştırmada ortaya konulan sonuçlar son derece düşündürücüdür. Örneğin söz konusu kadınların %36,4'ü fiziksel şiddet (tokat, tekme veya yumruk atılması, sopa veya bir eşya ile vurulması vb.), %5,4 'ü cinsel şiddet (cinsel ilişkiye zorlanma, cinselliği ile alay edilme, başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlanma vb.), %97,3'ü ruhsal/sözel şiddet (bağırma, azarlar şeklinde çağırılma, onurun kırılması, yalan söyleme, güveni kötüye kullanma vb), %26,4'ü tehdit ve gözdağı (el ile tehdit, evdeki eşyaların sokağa fırlatılması, sopa, silah, bıçak gibi bir nesne ile tehdit edilme vb.) biçimindeki davranışlara maruz kalmıştır.

162 kadınla aile içi şiddete ilişkin yapılan bir araştırmada da, fiziksel şiddet göreme oranı %59,7, sözel şiddet görme oranı %47,4 ve duygusal şiddet görme oranı %21,4 olarak saptanmıştır. Aynı araştırmada söz konusu şiddetin %91 oranının eş tarafından uygulandığı belirtilmiştir (Güler vd., 2005: 53). 977 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir başka araştırmada, kız öğrencilerin %6,2'si, erkek öğrencilerin %7,9'u son onbeş gün içinde fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Fiziksel şiddet kız öğrencilere baba, ağabey, arkadaş, öğretmen veya tanımadıkları biri tarafından uygulanmıştır. Aynı araştırmada duygusal şiddete maruz kalma kız öğrencilerde %23,7, erkek öğrencilerde %20,5 oranında ve çoğunlukla aile içinden kaynaklandığı saptanmıştır (Yiğitalp v.d., 2007: 132-133).

Kadın ve çocuklara yönelik şiddete ilişkin yapılan bir araştırmada, çalışmaya katılan 145 kadının %63,7'si çocukluklarında ebeveynleri tarafından kendilerine vurulduğunu, %40,4'ü eşlerinin kendilerine vurduğunu belirtmiştir. Aynı araştırmada ortaya çıkan ilginç bir sonuç da haklı görmeyi gerektirebilecek herhangi bir nedenle şiddete evet diyenlerin oranının %78,1 gibi yüksek bir oran olmasıdır (Hıdıroğlu, 2006: 198).

Emniyet Genel Müdürlüğü'nden Alınan Veriler Işığında Şiddet/Kadına Yönelik Şiddet

8 Mart 2007 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nden talep edilen ve Müdürlük tarafından gönderilen bazı istatistikî veriler ve bulgular Türkiye'de şiddetin kolluk güçlerine intikal eden olaylar neticesinde ortaya çıkan boyutu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre; Türkiye genelinde "aile fertlerine kötü muamele" olaylarının sayısı 17.064'tür. Bu kötü muamele mağdurlarının 6.788'i kadın, 1.498'i

erkektir. Mağdur kadınların, % 5'i (396 mağdur) 18 ve altı yaş grubunda iken; % 95'i (6.392 mağdur) 19 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Mağdur erkeklerin, % 17'si 18 ve altı yaş grubunda iken (262 mağdur); % 83'ü (1.236 mağdur) 19 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Verilerden görüldüğü gibi, bu gruplar arasında en çok mağdur olan grup 19 ve üstü yaş grubunda yer alan kadınlar olmaktadır. 2007 yılı Ocak ayında meydana gelen asayiş olayları ise aşağıda değerlendirilmektedir:

Tablo 1. 2007 Yılı Ocak Ayında Meydana Gelen Asayiş Olayları

İller	Olay Sayısı	Kadın Mağdurlar		Erkek Mağdurlar	
		18 ve altı yaş grubu	19 ve üstü yaş grubu	18 ve altı yaş grubu	19 ve üstü yaş grubu
Kişilere karşı olaylar	15.866 (%25)	576	2.217	355	4.202
Mal varlığına karşı olaylar	35.280 (%57)	101	3.442	415	18.059
Topluma karşı olaylar	4.798 (%8)	112	693	49	680
Millete ve devlete karşı olaylar	808 (%1)	3	35	2	758
Takibi gereken olaylar	4.023 (%7)	147	250	97	499
Aile fertlerine kötü muamele	1.520 (%2)	38	530	19	133
Toplam	62.295	977	7.167	937	24.331

Tablodan da görüldüğü gibi, 2007 Ocak ayında meydana gelen asayiş olaylarının % 57'sini mal varlığına karşı olaylar; % 25'ini ise kişilere karşı olaylar oluşturmaktadır. 2006 yılı (Ocak-Aralık) Türkiye geneli polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen şahsa ve mala karşı asayiş olaylarının, illere göre dağılımları değerlendirildiğinde (Tüm veriler sadece T.C. uyruklu vatandaşlarımızı kapsamaktadır); şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Şahsa karşı gerçekleştirilen olay sayısı toplamı 321.676'dır. En fazla şahsa karşı asayiş olaylarına, İstanbul'da rastlanmaktadır (44.423 olay). İstanbul'u; 20.048 olayla İzmir, 17.765 olayla Ankara, 13.868 olayla Antalya ve 12.933 olayla Bursa takip etmektedir. Bu illerde yaşanan olaylara ilişkin mağdur olan kadın ve erkeklerin yaş gruplarına göre kayıt altındaki rakamları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2. İllerde Yaşanan Olaylara İlişkin Mağdur Olan Kadın Ve Erkeklerin Yaş Gruplarına Göre Kayıt Altındaki Rakamları

İl	Olay Sayısı	Kadın Mağdurlar		Erkek Mağdurlar	
		18 ve altı yaş grubu	19 ve üstü yaş grubu	18 ve altı yaş grubu	19 ve üstü yaş grubu
İstanbul	44.423	1.054	7.491	744	14.569
İzmir	20.048	1.050	2.905	348	4.551
Ankara	17.765	705	4.069	337	8.028
Antalya	13.868	287	2.622	160	5.323
Bursa	12.933	636	2.456	331	3.849

İstanbul'daki olaylar değerlendirildiğinde; 18 ve altı yaş grubundaki kadınların aynı yaş grubundaki erkeklere nazaran ve 19 yaş ve üstü yaş grubundaki erkek mağdurların, aynı yaş grubundaki kadınlara nazaran daha çok mağdur oldukları görülmektedir. Benzer bir değerlendirme tüm iller için yapılabilmektedir. Yaşanan olaylarda şüpheli görülerek yakalanan kadın ve erkeklerin yaş gruplarına göre kayıt altındaki rakamları da aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3. Şüpheli Görülerek Yakalanan Kadın Ve Erkeklerin Yaş Gruplarına Göre Kayıt Altındaki Rakamları

İller	Olay Sayısı	Şüpheli / Yakalanan Kadın		Şüpheli / Yakalanan Erkek	
		18 ve altı yaş grubu	19 ve üstü yaş grubu	18 ve altı yaş grubu	19 ve üstü yaş grubu
İstanbul	44.423	306	4.653	2.097	35.677
İzmir	20.048	308	3.094	1.885	19.104
Ankara	17.765	271	2.677	1.712	18.338
Antalya	13.868	85	1.527	459	11.670
Bursa	12.933	487	2.359	1.434	11.288

Yukarıda aktarılan veriler değerlendirildiğinde; genel olarak erkeklerin şahsa karşı asayiş olaylarına karışma oranlarının kadınlardan, her ilde ve yaş gruplarında önemli ölçüde *daha yüksek* olduğu görülmektedir. Toplam asayiş olayları (321.676) değerlendirildiğinde, bu olaylarda 4.877'sinin 18 ve altı yaş grubundaki kadınlar, 51.284'ünün 19 ve üstü yaş grubundaki kadınların şüpheli olarak yer aldığı görülmektedir. Erkeklerin asayiş olaylarında aldıkları yer ise; hem rakamsal hem de oransal olarak kadınlardan çok daha fazladır. Buna göre; 18 ve altı yaş grubundan 26.306 erkek ile 19 ve üstü yaş grubundan 303.226 erkek şüpheli olarak yakalanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olarak ele alınıp, devletin ve toplumun tüm organlarının aktif katılımıyla elbirliğiyle çözümüne yönelik yaptırımlar getirilmesi ve bu yaptırımların toplumsal bir zihniyet değişikliğine

yön vermesi hedeflenmelidir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde veya hızla müdahale edilip önüne geçilmesinde sözü edilen devlet kurumları ile aracı organların sistemli ve koordineli çalışması son derece stratejik bir öneme sahiptir. Kadına yönelik şiddete önlem ve müdahale konusunda söz konusu bu kurum ve organlar arasında en fazla önem taşıyanları şöyle sıralanabilir: Polis, aile mahkemeleri, genel hukuk ve mahkeme personeli, mahalli otorite özel ünitesi (mahalli polis), mahalli otorite sosyal hizmet departmanları, mahalli otorite ev bulma departmanları, mahalli otorite eğitim departmanları, sağlık hizmetleri, vatandaşlık hakları kurumları, kadın koruma ve yardımlaşma dernekleri, şiddete maruz kalmış kişileri koruyan ve destekleyen kurumlar, çocuklara yönelik hayır kurumları, akrabalar, mahalli destek grupları, gençlik projeleri, diğer gönüllü sektör projeleri, özel çabalar (Malos, 2000: 120-135). Kuşkusuz kadınlarla çocukları koruyucu hükümet politikaları ve bunlar sonucunda çıkarılacak kanunlarla gerçekleştirilecek hukuki reformlar çok daha büyük önem taşımaktadır (Kelly & Humphreys, 2000: 10-24).

Hukuksal yaptırımlar, toplumun şiddet konusunda genel zihniyetini değiştirici okullardaki eğitim programlarının değiştirilmesi, medya ve internet üzerinde kadına yönelik cinsel obje ve şiddet içerikli aktivitelerin takip edilip engellenmesine yönelik çalışmaları desteklemelidir. Bu yaptırımlar olmadan, toplumsal ve sosyal bir iyileşme beklenmesi mümkün değildir. Çünkü yaptırımları güçlü olmayan bir toplumda kadınlar ve çocuklar cinsel ve şiddete yönelik tacizlere maruz kalmaya devam edecekleri gibi, sosyal destekten ve korumadan yoksun ve yalnız başına bırakıldıkları takdirde uyuşturucu çeteleri, kadın ve çocuk ticareti gibi daha kurumsal tuzakların içerisine itilerek sorunun daha da içinden çıkılmaz ve topluma daha çok zarar verici hale gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu durum çalışmanın sayfaları boyunca açıklanmaya çalışılan nedenler yüzünden zaten zayıflamış olan aile yapısının daha da çökmesine ve fertlerine güvenli, huzurlu ve geleceğe nesil yetiştiren fonksiyonlarını gerçekleştirmek yerine şiddete maruz kalarak daha da yıpranmasına sebep olacaktır.

Kaynakça

- Amnesty, *Her Şey Elimizde - Kadına Yönelik Şiddete Son*, [http://www.amnesty.org.tr/v0903200401.si], e.t. 11.01.2007.
- Anderson, K. L., 1997, "Gender, Status, and Domestic Violence: An Integration of Feminist and Family Violence Approaches", *Journal of Marriage and the Family*, 59 (3), August, pp. 655-669.
- Atman, Ü., 2003, "Kadına Yönelik Şiddet; Cinsel Taciz / Irza Geçme", *STED*, 12 (9), s. 333.
- Ayrancı, Ü., Günay, Y. & Ünlüoğlu, İ., 2002, "Hamilelikte aile içi şiddeti: Birinci basamak sağlık kurumuna başvuran kadınlar arasında bir araştırma", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, s. 75-87.
- Ayrancı, Ü., Yenilmez, Ç., Günay, Y. & Kaptanoğlu, C., 2002, "Çeşitli Sağlık Kurumlarında Ve Sağlık Meslek Gruplarında Şiddete Uğrama Sıklığı", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, s. 147-154.

- Berns, N., 2001, "Degendering the Problem and Gendering the Blame: Political Discourse on Women and Violence", *Gender and Society*, 15 (2), April, pp. 262-281.
- Christophersen, E. R., 1980, "The Pediatrician and Parental Discipline", *Pediatrics*, Vol. 66, pp. 641-642.
- Denzin, N., 1984, "Toward a Phenomenology of Domestic, Family Violence", *The American Journal of Sociology*, 90 (3), November, pp. 483-513.
- DPT, 2007, *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Gelles, R. J., 1976, "Abused Wives: Why Do They Stay?", *Journal of Marriage and the Family*, 38 (4), November, pp. 659-668.
- Gönen, E., Hablemitoğlu, Ş. & Özmete, E., 2004, *İş ve Aile Yaşamının Dengelenmesi: Akademisyen Kadınlar Üzerinde Bir Araştırma*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Güler, N., Tel, H. & Özkan, T. F., 2005, "Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı", *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, 2, s. 51-56.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, 2004, *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003 ve 2004*, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Ankara.
- Hidroğlu, S., Topuzoğlu, A., Ay, P. & Karavuş, M., 2006, "Kadın ve Çocuklara Karşı Fiziksel Şiddeti Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi: İstanbul'da Sağlık Ocağı Tabanlı Bir Çalışma", *Yeni Symposium Journal*, Ekim, 44 (4), s. 197.
- İnce, H., Aliustaoğlu, S., Yazıcı, Y. & İnce, N., 2007, "İstanbul'da Adli Tıp Bakışı İle Yaşlı Ölümleri ve Özellikleri", *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 70 (2), s. 37.
- Johnson, M. P. & Ferraro, K. J., 2000, "Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions", *Journal of Marriage and Family*, 62 (49), November, pp. 948-963.
- Kayar, H. Y., 2003, "Kadın Şiddeti Hak Eder mi?", Türk Hukuk Sitesi.
- Kelley, L. & Humphreys, C., 2000, "Stalking and Paedophilia: Ironies and Contradictions in the Politics of Naming and Legal Reform", içinde *Women, Violence, and Strategies for Actions*, ed. Radford, J., Friedberg, M. & Harne, L., Open University Press, pp. 10-24.
- Malos, E., 2000, "Supping with the Devil?: multi-agency initiatives on domestic violence", in *Women, Violence and Strategies for Actions*, (ed) Jill, R., Friedberg, M. & Harne, L., Open University Press, pp. 120-135.
- Martin, P. Y., 2003, "Said and Done" versus "Saying and Doing", *Gendering Practices, Practicing Gender at Work*, *Gender and Society*, 17 (3), June, pp. 342-366.
- McCloskey, L. A., 1996, "Socioeconomic and Coercive Power within the Family", *Gender and Society*, 10 (4), August, pp. 449-463.
- McLahan, S., 1987, "Married Women's Economic Dependency, 1940-1980", *The American Journal of Sociology*, 93 (3), November, pp. 659-687.
- Nussbaum, M., 2002, "Capabilities and Social Justice International Relations and the New Inequality", *International Studies Review*, 4 (2), Summer, pp. 123-135.
- Ölmezolu, Z. B., Vatansever, K. & Ergör, A., 1999, "İzmir Metropol Alanı 112 Çalışanlarında Şiddet Maruziyetinin Değerlendirilmesi", *Toplum ve Hekim Dergisi*, 14 (6), s. 420-425.
- Rothenberg, B., 2003, "We Don't Have Time for Social Change: Cultural Compromise and the Battered Woman Syndrome", *Gender and Society*, 17 (5), October, pp. 771-787.
- Sümer, N., 1998, "Kültür, Yasa ve Aile İçi Şiddet", içinde *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*, ed. Çitci, O., TODAİE, Yayın No. 285, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No. 16, Ankara.
- Şahin, F. & Beyazova, U., 2001, "Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 151, Temmuz-Ağustos.
- Tauchen, H. V., Witte, A. D. & Long, S. K., 1991, "Domestic Violence: A Nonrandom Affair", *International Economic Review*, 32 (2), May, pp. 491-511.

- Tengilimoğlu, D. & Tahtasakal, M., 2004, "Büro Etik Kuralları ve Bürolarda Yaşanan Cinsel Taciz Olaylarının Cinsiyete Göre Algılanma Biçimi: Bir Alan Araştırması", *Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Gazi Üniversitesi, Sayı 15, s. 35.
- Thompson, L. & Walker, A. J., 1989, "Gender in Families: Women and Men in Marriage, Work, and Parenthood", *Journal of Marriage and the Family*, 51 (4), pp. 845-871.
- UN, 1993, G. A. res. 48/104, 48 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 217, U.N. Doc. A/48/49.
- Waite, L. J., 2000, "The Family as a Social Organization: Key Ideas for the Twenty First Century", *Contemporary Sociology*, 29 (3), May, pp. 463-469.
- WHO, 2002, *World Report on Violence and Health*, Geneva.
- Yurdakök, M., 2007, *Çocuklara Yönelik Şiddet, Suistimal ve İhmalin Önlenmesi ve Mavi Kurdele Kampanyası*, [<http://www.millipediatri.org.tr/news.php?id=573>], e. t. 14.01.2007.